

Невдала прогулянка Кобилянськом

Олег Криштопа

-есе-

Sehenswurdigkeits, чи, як це звучить у не найвдалішому перекладі, місць, вартих уваги, тут катма.

І я з розпачем гадаю, що би робив, якби моя кохана не жила зі мною у Станіславо-Франківську.

Нас би розділяли сотні, або й тисячі кілометрів. Ми би писали один одному по кілька листів щодень, не виключено, що різними мовами. Пристрасть, розпалена відстанню, підігріта словами. Відсутність тіл. Все фізичне сконцетроване у запахах, якими просякнуті пожовклі сторінки. Вона навіть спеціально скроплюватиме нижній кутик останнього аркушика своїми улюбленими парфумами, якими користується лише двічі-тричі на рік, в дні найбільших свят. Але — і тут знову жахлива фікція! — уявивши собі, що наші виключні і унікальні листи місяцями товклися у мішках, вагонах, контейнерах "Укрпочти", придушені тисячами інших, безособових, з бридкими запахами поту натовпу, чужих сигарет, брудних пальців, язиків, що слинять кутики конвертів, ми би гидливо відсахнули носа від зім'ятого при перечитуванні аркушика.

Каракулі втрачають звичний сенс слів і листування перетворюється у натяки, у жахливу тугу за нездійсненням, у чуттєвість, сплавлену з ілюзорними почуттями. Бажання чогось неясного каламутить погляди, ми мліємо, ми мусимо побачитись, торкнутися один одного... Що далі — невідомо, але вже вирішено — вона їде до мене.

Серце вистрибує з грудей, як пташок, що упіймався в сильце. Бідне горобченятко, яке ще не відає, що приречене. І винити у цьому нікого, крім себе самого. Надмірна довірливість ще ніколи не оберталася добром.

Безсоння останньої перед зустріччю ночі, перечитування старих листів, які за інерцією все ще продовжують надходити двічі-тричі на день, хоча в довжелезному повільному потязі, який вже везе її до мене, не працює "Укрпочта". Я притискаю до грудей клаптики паперу, на яких залишилися стерті сліди недогризка олівця, що його стискали її пальці, і думаю, що мої останні листи вже не застануть її вдома, що вони наштовхнуться на порожнечу, і в цьому приреченість та жахлива сповільненість життя у листах. Беру до рук її фотокартку: знімок поганої якості, на якому — затінене і якесь аж розпливчате обличчя. Рук не видно. Я намагаюся уявити собі її пальці за почерком: ось вона сідає за ледь освітлений абажурною лампою стіл, бере до трохи пухких рук олівець, лівою витягає зі стосу аркушиків паперу, чомусь найнижчий, і купка розсипається, розлазиться перед нею як карткова хатка, розлягається, як опале листя. Вона писатиме на всіх цих аркушах водночас, але я безпомилково визначатиму на непронумерованих сторінках послідовність її думок. Вона підпирає лівою рукою схилену набік голову, і, час від часу, відхиляючи волосся, — щоб не лізло в очі — швидко-швидко пише. Спочатку літери лягають рівно-рівно, вони маленькі і гарні, наче

дітлахи, потім думка швидшає, рука вже не встигає за нею, конвульсивно стискаючись і розтягуючи букви (нижню губу вона старанно прикушує, як першокласниця), акселеруючи слова у цибатих підлітків...

Я ще не встигну задрімати, як мене вирве з солодкавого напівсну оглушливе дзеленчання будильника, якого я виставив напередодні з унікальною завбачливістю: до приходу її потяга ще добрих 3 години. Лець-лець сіріє, але я знаю, що і вона не спить у цей досвітній час на своїй жорсткій верхній полиці плацкарту, а задумливо дивиться крізь вікно, яке розхитується на фоні монотонних дротів ліній електропередач. У вагоні, певно, смердить блювотиною: чи не в кожному купе далеко за північ пиячили червонолиці заробітчани, які гучно лаялися, смітили грубо вкавалкованим хлібом, розливали на підлогу бридку дешеву горілку; молодший, із затуманеними макітрою та очима, поліз чіплятися до неї: прищаве спітніле лице, звиклі до маструбації великі квадратні руки, гидотний проріз уст: самовдоволена масна усмішка в передчутті задоволення. Решта — старші дядьки — під'юджують шмаркача кпинами; той уже розчервонівся, і її підкреслена відстороненість будить у хлопцеві звіра, він кидається на неї, і вона змушена рятуватися втечею... Тепер це одоробло спить за два купе від неї, але його хропіння чутно, здається, навіть у сусідніх вагонах, вранці воно вирячить свої баньки на світ Божий і майже нічого не пам'ятатиме: ні того, як блював під стіл, ні того, як, похитуючись, біг за нею коридором. Не пам'ятатиме нічого і так само вдрузки п'яна провідниця, яка відрубалася у своєму купе кільканадцять хвилин тому, але яка все ж, певно, з почуття жіночої солідарності (яке виявилось сильнішим за почуття п'яничої солідарності) дозволила їй змінити полицю. Цей світ потребує забуття, безперервного забуття. Болото безпам'ятства. По їхніх тілах снують у пошуках поживи таргани, товсті вгодовані прусаки з якимись неприродно довгими і рухливими вусиками. Але там уже нічим поживитися. А вона попри втому знаходить у собі сили струшувати з себе ці огидні створіння і думати про мене.

Хвилин за 40 до прибуття потягу я уже на пероні; а вона у цей же час перебазовується разом із наплечником, в який спакувала свій нехитрий багаж, до тамбуру. Хтось переходить із вагону в вагон, і тоді ріже вухо стукотіння коліс. Її самотність розривають своєю "інтелектуальною" говіркою, ламаним суржилом вчорашні дядьки, сьогодні пожовані. Вони витягують з надірваних по швах кишень штанів дешеві смердючі сигарети, чи то папіроси і наповнюють своєю їдкою присутністю її легені і вуха. Вони говорять про футбол і плани на майбутнє: що треба купити, добудувати, відремонтувати; косо позираючи на неї, обговорюють своїх дружин, наввипередки скаржачись. Вона, зціпивши бліді знекровлені уста, крізь цей реставраційний фон думає про мене. Нарешті її залишають у спокої, потяг наближається до міста, заспана, запухла провідниця зачиняє туалет і свариться з цього приводу з тим самим шмаркачем: "Як ви не розумієте?! Це ж санітарна зона!".

Я видихаю в холодне повітря пару, горнуса в плаща, і напружено чекаю: яка ж вона? Вранці поштарка, якій я даю щедрі чайові, вручила мені чергового листа від неї: він ще не розпечатаний, прикладений до серця, як бальзам чи талісман. Рука раз-по-

раз тягнеться у внутрішню кишеню, я мимоволі намацую конверт — для певності, інколи в останню мить перед цим лякаючись, що міг його втратити, так і не прочитавши. Сонний металічний голос з гучномовця сповіщає, що її потяг запізнюється на 10 хвилин. Я майже не зводжу очей з годинника, міряючи кроками перон і намагаючись визначити, де ж спиниться її вагон.

Нарешті на горизонті з'являється локомотив, що швидко більшає. Сталева міць, що затуляє під свої колеса неврівноважену слабку плоть. Стукіт коліс до стиків рейок, скрегіт гальм. Натовп, хаос, в якому я на мить втрачаю орієнтацію. Біжу в оточенні якихось жіночок, що також когось зустрічають.

З відчинених вагонів уже визирнули провідниці, з'явилися перші обличчя. Я стрімголов мчу до неї. Але мене випередили таксистки, і одного з них, найнастирливішого, вона ледь не сплутала зі мною. Але я вчасно впізнаю її і після короткої боротьби вихоплюю з рук того недоумка наплечника. Ми якусь мить стоїмо у цьому армагедоні, оточені величезними клунками, смугастими валізами, смородом зустрічей і вчорашнього алкоголю. Нічого не встигаємо сказати один одному, бо нас тиснуть, штовхають у спину і бік, захоплюють у течію визначеності, і пхають до виходу. Обидвоє вагаємося: чи правильно ми впізналися? Чи я — це я, а вона — вона?

Перша фраза може стати вирішальною і обидвом хочеться втиснути у неї максимум того, що виросло досьгодні на узліссі наших душ; натомість у горлі застрягають запитаннячка типу "як доїхала?" або "ти давно чекаєш?". Наші груди, плечі і щоки рясніють прищиками від статевого нетерпіння. Ми надто довго чекали цієї миті, але ж не можемо ми чомусь кинути в обійми отак одразу, щось стримує обидвох. Я несміливо беру її за руку і це наразі єдине, що ми собі дозволяємо.

— Показати тобі місто? — нарешті чомусь випаляю я, і цим запроторю нас у киплячий казан нескінченних страждань.

Найперше, вона опиняється у ролі звичайного туриста, я — гίδα (її рука безсило вислизає з моєї). По-друге, наша обопільна втома від очікування потребує негайної розрядки. Ми хочемо до ліжка, і хай такої можливості у нас немає, її слід було б принаймні вигадати! Але... Жереб, чи то пак слово, кинуто, і повернути його назад не випадає. Бо навіть якщо й так, то все одно нічого доброго з цього не вийде: відтепер помилки нашаровуватимуться, кожен наш рух, кожна фраза будуть поглиблювати відчуття незадоволення і втоми. А день ще навіть не розпочався!

Кажуть, вокзал — ворота міста. Тоді Привокзальна площа — попідбрам'я. Десятки бомжів, жебраків і ромів з непроникними поглядами. Бруд і виразки. З автостанції, що тут же, рушає якийсь закіптюжений "Ікарус" і обдає нас хмарою сажі. Стаємо схожими на нігерів — отже, екскурсія почалася. Їй раптом кортить до виходка, настільки сильно, що вона, перемагаючи сором'язливість, мусить мені про це сказати. І це її перші живі слова до мене:

— Вибач, ти не підкажеш, де тут у вас...

— Що? — не дочуваю я, і з-під шару сажі на її обличчі проступає рум'янець.

— Туалет, — гучно проказує вона у враз насталій тиші і всі навколо витріщаються

на нас.

Чухаю потилицю. Йдемо навмання, бо я, виявляється, не знаю, де його й шукати. Розумію, що гід з мене нікудишній і від усвідомлення цього роздратування дужчає.

Потім варто б поснідати. Можна випити пива. Я згадую про "Ватру" — пивничку у півниці. Пив-бар у гротах, з чудернацьким арканом на стіні. Похмуре підземелля, камінні стіни, дерев'яні столи. Бурштиновий напій у "кухлях писаної глини" розносять кобіти з товстими руками. Кислий запах розлитого підлогою, столами, лавами, стінами і тими ж кобітами пива. Квасна пара з рота. Отвори для холодного повітря і дрібки світла з-під стелі. А в кутку, обійнявшись, переплівши на плечах один одного руки, довкола тьмяного, містичного, майже потойбічного вогнища, витанцьовують аркан гуцули. Здається, робота самого Заливахи. В цьому барі востаннє бачаться колишні друзі з мого "Похорону друга".

Йдемо туди. Повз циганок, які чіпляються за нас і мало не вішаються на шию, з обіцянкою розвіяти "грусть" і "тяжесть" скинути. Тиха поперечна вуличка, але ще за крок — грандіозна будова, через дорогу — яскравий величний будинок.

— Що це? — запитує її трохи хрипкий голос.

— Суд.

Трохи далі — моя редакція. Пропоную їй зайти.

— Будинку років 180, так кажуть, значить трохи менше. Від сирості кинувся грибок. Тепер будівельники хочуть висушити стіни. От, риштування виставили. Тут колись був садочок. Тепер "ЗеКа". "Західний кур'єр". Єдина у цьому місті газета з добрим, тобто злим іміджем, і низьким тиражем.

Ми заходимо всередину. На неї ніхто не звертає уваги: редакція звикла до герметичності; гості та відвідувачі ж тут надто часте явище, щоб когось цим подивувати чи зацікавити. Я на мить поринаю у звичний ритм, перекидаюся з кимось короткими робочими фразами, і раптом відчуваю, що це моя перша зрада. Вона сором'язливо стоїть при вході, притулившись чолом до одвірка, геть самотня і чужа. Якусь хвилину я був не з нею, я забув про неї, і вона наче зникла зовсім. Тепер повертається, поволі виникаючи нізвідки. Хтось, помітивши це чудо, розгублено протирає очі.

— Це до тебе? — нарешті вичавлює він з себе, але я, розворушений до мілкоті душі її поверненням, тепер ігнорую свого колегу і на зникнення приречений вже він.

Чимдуж тікаємо від роботи, бо робота — зло. Тієї ж думки дотримуються бомжі, які дудлять у дворику вино: хлещуть просто з горла, мліючи від задоволення, мружачись від сонця. Сидять на свіжоопалому листі, крізь дірки у їхньому одязі засмагає власноруч понівечене тіло. Розчухують гнійні виразки до крові. Набряклі потворні пики, вузькі щілинки жовтих недовірливих очей. Основні робочі місця поруч — церква УПЦ КП через дорогу, під дверима якої вони розкладають свої брудні пожитики і жеруть чорні кавалки хліба. І контейнери з-під сміття у цьому ж дворику. Сплять вони тут же, в колишньому бомбосховищі.

— ... Я якось туди залізав. Вогкість і темінь. Жахливий сморід, наче там була яка

катівня, і тут поволі розкладаються чийсь трупи. Може, там вмер котрийсь із цих безпритульних. Може, там їхній цвинтар... Одразу ж, якщо ти сам, тебе опановує страх. Липкий, майже тваринний жах. Мужності опиратися йому вистачає на кілька хвилин, але це лише безглузде змагання з самим собою, бо всі думки тоді — про темряву, в якій невідь-що причаїлося.

На дорогах — багатосот метрові "корки", перегукування клаксонів, наче під час поховання совітського партбоса. Якийсь божевільний виїжджає на тротуар, на повороті пишуть від наруги гальма; ми заледве встигаємо відскочити вбік, щоб не опинитися під колесами. Навздогін з увімкненою сиреною проносно-жовте міліцейське авто, викермовуючи поміж заторів, в яких уже застрягла "швидка".

— Просто поруч вокзал, — пояснюю я отетерілій від побаченого дівчині, — а так це провінція. Глуха провінція. Ти вже вибач мені цей легкий снобізм провінціала, який пишається своїм особливим статусом.

Далі майже біжимо, висолопивши язика. Я тягну її за собою, вхопивши за руку, наче буксир баржу. Часу мало, а потрібно ще так багато встигнути. В стількох місцях побувати. Але найперше — пиво у "Ватрі".

На вуличках — повно будівельників, які саме беруться до реставрації центру містечка. Тут воно не таке потворне: немає цих багатоповерхових бетонних дотів, поміж яких я й сам можу вночі заблукати, чи приплюснутих вицвілих "хрущовок", де живе різна наволоч і невдахи. Старі польські, або ж навіть австрійські будівлі. Дух Галичини. Легкий акцент, особлива вимова. Гречність. І раптом — п'яна російська говірка. У вуха вривається гучна попса. Попри її нав'язливість, два дідки з пишними довгими вусами, що звисають аж до шиї, згадують "старі добрі часи", коли потяги ходили просто у Відень, коли все було інакше — зрозуміло і визначено. Тепер же надто багато питань і мало відповідей, не кажучи вже про суцільне варварство та руйнування. Цей світ витворює нову культуру — культуру знищення. Бридкі кічові форми. Двохсотрічні поважні фасади якийсь маніяк вифарбував у піжонський фіалковий колір. З життя зникла дія, активний спосіб у мовленні дедалі частіше замінюється пасивним. Не ми щось робимо, з нами це відбувається. І вдяти будь-що годі.

В скверику, де пенсія за гривню ріжеться у нарди-доміно-шахи-шашки, незворушно чекає чогось бідака Міцкевич. Доля поета — на його голові і плечах знайшли прихисток голуби, котрі безперервно хезяють на члени пам'ятника. Той вже позеленів від образи, проте намагається зберегти на обличчі індефірентність. Імітація спокою в паскудній ситуації. Трохи потворна філармонія, в якій повно усіляких ходів-виходів; тут же синагога, вхід у яку — з двору, а от над центральними дверями цього ж приміщення вивіска "універсам". Ратуша, зведена роках у тридцятих. Знову імітація минулого, яке тане. Воно ще, здається, витає у повітрі, у якихось формах, вже майже нематеріальних флюїдах, але нове покоління пепсі має спотворене уявлення про красу часоплину і бачить її в тупому наслідуванні того, що поганий смак подає як "ретро". Невибагливо і примітивно. Я, певно, старіюся, бо не розумію цього. Я випав з гри, я вийшов з моди, я безнадійно відстав від свого покоління, серед якого у мене майже немає друзів (за

винятком таких же відлюдників, як я), і щоб не опинитися в ізоляції, я намагаюся наздогнати старших, а в результаті зависаю десь поміж минулим і невизначеним майбутнім. Цей стан непевності, крихкої рівноваги — чи не все, що мені залишилося...

"Ватри" на тому місці, звичайно, вже не виявилось. Я розгублено спиняюся біля двох зелених пластмасових столиків з парасольками і рекламою поганого пива. Робимо ще кілька кроків далі (може, я щось наплутав?), вниз. Ось обдерта лазня, отже все правильно. То де ж пивниця? Повертаємося.

— Щось не так? — стурбовано цікавиться моя кохана.

— Ні-ні... — бурмочу я. — Тобто так: не так. Тут мусила бути "Ватра".

— Протсо тут? Ватра? — не розуміє вона.

— Ну так, осьдечки, у цьому, здається, підвалі...

Вже без жодної надії на успіх, ми поринаємо у підземелля. Нас засліплює неонове світло; хлопці, що курять дорогі сигарети (цей нудотний ароматизований запах диму), грають більярд. На зап'ясті руки, яка тримає кий, золотий браслет "ролекса". Удар, кулі розлітаються по кутках зеленого столу, з закуреного залу чується чиєсь дебількувате гиготіння. Я з острахом протискаюся повз цю компанію. В низьких дверцятах хтось стоїть і колупається поміж зубів мобількою.

— Смачного! — бажаю я і чую у відповідь протяжну відрижку.

За перегородкою — останній зал, де я колись мед-пиво пив... Замість старих дубових лав нині тут ошатні, але чомусь ніякі столи, затягнуті сукном і... жах! Де ж ватра?! Де аркан на стіні?!

Я випускаю її руку і з розпачем підбігаю до стін, все ще не вірячи своїм очам. Мацаю камінь руками. Нічого: гола, гладка стіна. Свіжовикладений камін. Білий і акуратно зроблений. Минуле знищено. Воно замінено його імітацією. Бутафорією. І — що найгірше! — камін справжній.

В мене нема слів. Я не можу пояснити їй того, що відчував і відчуваю. На очах — сльози. Тут щось померло, зникло назавжди. В цій пивничці (ні, не в цій — у тій), писалися вірші, пилося неякісне, але чомусь смачне пиво, яке бродило у головах, тут ми зустрічалися і говорили, коли нагорі, над нашими головами падав дощ чи сніг, або ж палило сонце. Тут було завжди однаково і водночас щоразу інакше — вогко і трохи моторошно, але це збадьорювало. Ця ватра на стіні постійно горіла, тут жив якийсь дух. А тепер його знищено. Скоєно вбивство, за яке ніхто не буде покараний. Бо вбивці тепер і судді, бо їх більше, бо вже нам тепер доводиться переховуватися, вдавати з себе сумирних громадян, які зовсім не бавляться в метафізику і не спілкуються з духами. Жодних спіритичних сеансів. Вони(воно) поглинають(є) нас.

Щелепи відмовляються пережовувати яскраве картате асорті у накрохмалених тарілках під акомпанемент телевізора. Картинка на екрані не співпадає з аудіонаповненням зали: гучним блатняком. Через шум говорити ми не можемо, інакше би довелося кричати, лише час від часу ніяково усміхаємося. Але відсутність слів і голосу після такого довгого очікування зустрічі все одно гнітить і ятрить душу. Втікати, чимдуж втікати звідси!

На вулиці трохи легше, можна віддихатися. Над головою скупчуються сизі хмари, але я все ще не хочу визнавати ознак приреченості цього дня. Я ігнорую всі передбачення та попередження, я зрікаюся гідрометцентру та 13 найчорніших котів міста. Я тричі плюю їм услід... Марно, справа не в них.

Ось ми вже в серцевині цього містечка, проточеного відрижкою глобалізації, що докотилася й сюди, майже на остаточний маргінес світу. Далі — лиш гори, як сказав хтось — остання територія.

Площа Ринок. Міська ратуша, вкотре відбудована у 39-му. Довкола так само відреставровані будинки. Все начебто таке ж, як і колись. Але це омана. Картинка і місце справді ті ж. То в чому ж різниця? Знайди 10 відмінностей.

Хай їх і нема, площа не та, що колись. Я не знаю, якою вона була, знаю, що зараз не так. Можна відтворити найменші побробиці, не пропустити нічого зовнішнього, але все одно щось безповоротно втрачено. Зв'язок, дух, плинність, називайте, як хочете. Тепер тут порожньо. Життя зблякло. Барви не ті. Бракує світла...

Ми, та ще пара геліотлих іноземців, здається, канадійців, тиняємося найсучаснішою бруківкою площі з фотоапаратом (наші супутники оснашені камерою), наче бовдури. Дві пари туристів з відчутно інакшою, розкріпаченою зовнішністю. Мисливці за враженнями. Колекціонери світлин. Вони наповнять нами і ще якимись екзотами (нігерійцями, папуасами etc.) товсті фотоальбоми і згадуватимуть про ці "пригоди" (надто комфортні стали подорожі), лише запрошуючи на коктейль своїх не менш дурнувятих знайомих, як правило сусідів...

А потім? Я поведу її на "стометрівку" і сподіватимуся, що її обурих склопакет новобуду банку. Колись на цьому місці був пописаний паркан, а у запущеному дворі, поміж будяків та кущів проводилися дурнувати попідмитецькі акції з надміром алкоголю та "трави". А ще раніше тут же стояло приміщення, в якому містився ляльковий театр. Я пам'ятаю чорну металічну емблемку над входом, і навіть ледь-ледь пам'ятаю якусь виставу. Потім будинок зруйнувався, поховавши під своїми спліснявілими стінами людей...

Найгірше, що нам приніс совдеп — це порушив природну субординацію в суспільстві. Рагулі й лохи отримали місце під сонцем, вони перевернули світ догори дригом. Бути рагулем ще й досі модно, боюся, що це вже незворотній процес. Рагулям у нас особлива шана...

Ми спробуємо увірватися в цей же дворик крізь ворота з вулиці Січових Стрільців (якраз напроти жіночої консультації).

Прошмигнемо за вантажівкою, що привезла на будову, скажімо, цеглу. І нас буцімто не помітять (уявна дія має більше шансів на успіх, ніж справжня). Ми міситимемо ногами мокру глину, перерубану відбитками протекторів. Нарешті сядемо десь на суху траву (кілька галузок посеред пустиря), відкоркуємо пиво до якогось залізного виступу, і вперше за день розпружимося.

Їй навіть захочеться спати, вона ляже, випростає ноги, ліниво потягнеться, позіхне, вкляде голову мені на коліна і заплющить очі.

— Розповідай щось, — попросить вона, — я вже люблю твій голос. Я хочу його запам'ятати, хочу увібрати його в себе і жити ним, коли тебе не буде поряд.

Я вкажу їй на високий бетонний паркан і голу безвіконну стіну поруч.

— Там, бачиш? кондитерська фабрика. От, а в цьому дворіку я хочу поселити одного з героїв свого наступного роману. Звідти постійно смердить карамеллю. Зараз, зачекай, поки переміниться вітер... Відчуваєш?.. (вона ствердно хитає головою, не розплющуючи очей).

Солодкавий палений запах. Його так багато, що іноді починає нудити. Він липне до тебе як клей. І з цим доведеться жити завжди.

Я пещу її коси і нахиляюся до обличчя за поцілунком, коли це:

— А що ето ви тут делаете? Ви шшо, ні знаєте, що ето чесна територія?

Тінь грізного вуйка з пухом нависає над нашою ідилією у найневідповіднішу мить.

Я ладен розірвати цього йолопа, проте сила у інкарнації кількох міліціантів на його боці. Ті саме поволі наближаються, оточуючи нас зусібіч, наче гицлі — свою здобич. Шляхи жо відступу відтято. Один (найгрубіший, з чорними розхристаними вусами) розмахує над головою лассо. Я, скутий її присутністю, не можу поводитися адекватно, тож стою. Нас хапають, без оголошення прав заламують руки. Далі — авто з ґратами, петляння вулицями міста, погрози, КПЗ...

Добре все ж, що моя кохана живе зі мною у Станіславо-Франківську і я не мушу їй показувати *Sehenswürdigkeitens*, яких, як вже зазначалося, тут катма.